

Tractatvs De Sacramentis Et Censvris

Hurtado, Gaspar

Moretus, 1633

Dispvatio XXII. De Impotentia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94788](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94788)

Impedimentum ergo iustitiæ publicæ honestatis, quod ex sponsalibus oritur, tantum oritur ex sponsalibus cum determinata persona, & ex absolutis, siue à principio, siue postea impleta conditione, & tantum ex validis, & non ex nullis, siue ex defectu consensus, siue ob aliquod impedimentum, quamvis occultum; siue quia sunt dissoluta, siue mutuo consensu, siue quia alter resiliuit.

DIFFICULTAS II.

Vtrum ex Matrimonio ratio oriatur Iustitiæ publicæ honestatis dirimens Matrimonium.

Supponimus, ex matrimonio rato non consummato, ex quo non oritur affinitas (ut diximus Disputat. xx. Difficultate 1.) oriri iustitiam publicæ honestatis, dirimentem matrimonium, ut declaravit Pius V. in Breui, quod incipit, *Ad Romanam*. & constat ex can. 14. & 15. 27. quæst. 2. & ex cap. *Iuuenis*. 3. de Sponsalibus, & ex cap. *Duo*. 52. de Desponsat. in pub.

Quia verò iustitia publicæ honestatis ex matrimonio rato orta (quæ aliquando dicitur affinitas) non est restricta à Tridentino, sed tantum quæ oritur ex sponsalibus, ut declaravit Pius V. in dicto Breui, & constat ex contextu Tridentini, idè iustitia orta ex matrimonio rato dirimit matrimonium usque ad quartum gradum, sicut Iure antiquo ante Tridentinum dirimebat; oriturque ex matrimonio nullo (nisi quando est nullum ex

defectu consensus) sicut etiam oriebatur antiquo Iure non scripto; quia solum erat scriptum pro sponsalibus nullis, sed consuetudine introducto, desumpta ab exemplo sponsalium. Vnde ex matrimonio clandestino, etiam ubi Tridentinum vigeret, oritur, ut contra Sancium lib. 7. disp. 70. docent Egidius disp. 32. dub. 5. & Basilius cap. 11. quia non est nullum ex defectu consensus. Et eadem rationem etiam oritur ex matrimonio nullo ex defectu ætatis, sed non oritur ex matrimonio facto ex metu, aut ex errore personæ, aut in furia; quia est nullum ex defectu consensus.

Est tamen difficultas, An oriatur ex matrimonio rato conditionato.

Circa quam, quidquid nonnulli dicant, dicendum est (ut optimè Sancius, Henriquez & Basilius) ex matrimonio conditionato, conditione de futuro suspendente consensus, non oritur impletionem conditionis; quia ante eam neque habet vim matrimonij absoluti, neque sponsalium absolutorum; iustitia autem publicæ honestatis non oritur nisi ex sponsalibus dicto modo absolutis, ac proinde neque ex matrimonio, nisi absoluto, etiam consuetudine desumpta ab exemplo sponsalium: oriri verò ex matrimonio conditionato post impletionem conditionis, vel quia tunc habet veram rationem matrimonij perfecti & absoluti, ut nos diximus Disputatione vii. Difficultate 111. & iuxta hanc opinionem nostram dirimet usque ad quartum gradum; vel quia habet rationem sponsalium, ut alij opinati sunt, & iuxta horum opinionem tantum dirimet in primo gradu.

DISPUTATIO XXII.
De Impotentia.

DIFFICULTAS I.

Quotuplex sit Impotentia.

CONVENIUNT Doctores, quod sicut potentia est quintuplex, alia ad penetrationem vasis feminei, & non ad effusionem veri seminis; alia est e contra ad effusionem veri seminis, non ad penetrationem vasis; alia ad penetrationem vasis, & ad effusionem veri seminis, sed non intra vas, quod aliquando contingit ob nimium calorem, ratione cuius semen statim ante penetrationem vasis spargitur, & vertitur; alia ad omnia prædicta, nempe ad penetrationem vasis, & ad veri seminis emissionem, & intra vas femineum, sed non ad generationem, quia semen aliàs verum, ratione alicuius accidentis est infecundum, quæ dicitur potentia coeundi; alia tandem est potentia ad generationem: ita etiam impotentia est quintuplex, alia est ad penetrationem vasis, quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad veri seminis emissionem; alia est impotentia ad effusionem veri seminis, quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasis; alia est impotentia ad emissionem seminis intra vas, quæ esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasis, & ad seminis emissionem, & quælibet impotentia ex dictis dicitur

impotentia coeundi, quia potentia ad coeundum est potentia ad hæc omnia, nempe ad penetrationem vasis, & ad emissionem veri seminis, & intra vas; alia tandem est impotentia ad solam generationem, ob solam infecunditatem seminis, quamvis veri, & dicitur sterilitas.

Deinde quælibet impotentia ex dictis una est perpetua, & altera temporalis. Deinde quælibet ex his, tam videlicet temporalis quam perpetua, una est absoluta, quæ in se & absque respectu ad has aut ad illas personas est impotentia, ac proinde est impotentia respectu omnium personarum; altera est respectiva, quæ tantum est impotentia respectu unius aut alterius personæ, sed non respectu omnium. Tandem quælibet impotentia ex dictis, tam videlicet temporalis quam perpetua, tam respectiva quam absoluta, alia est naturalis, quæ provenit ex defectu alicuius naturaliter requisiti; alia est artificialis, quæ provenit sive ex arte, seu ex maleficio demonis.

DIFFICULTAS II.

Quando Impotentia censenda sit perpetua, & quando temporalis.

Conveniunt Doctores, tam impotentiam siue absolutam siue respectivam, siue naturalem siue artificialem, tam ex parte viri quam ex

parte feminæ, censerī perpetuam, cuius defectus nequit suppleri, aut cuius impedimentum nequit auferri humana industria absque miraculo, aut absque corporali periculo (vt constat ex c. *Fraternitatis*. 6. de Frigidis & maleficiatis) aut absque peccato; quia id tantum possumus quod Iure seu licite possumus.

4 Nomine autem *periculi corporalis* non intelligitur mors ipsa, ita vt impedimentum, quod absque morte tolli potest, non censeatur perpetuum, vt nonnulli Iurisperiti immerito affirmant (quia quamuis quod absque morte tolli potest, non sit physice perpetuum, potest tamen esse moraliter tale) sed intelligitur periculum mortis, vt aduertunt Sancius lib. 7. disp. 93. & Aegidius disp. 31. dub. 7. & non leuiter deducitur ex dicto cap. *Fraternitatis*, & merito: quia quamuis quod absque morte auferri potest, non sit physice perpetuum, si tamen non possit absque periculo mortis, est moraliter perpetuum, quia periculum mortis moraliter æquiualeat morti. Et non intelligitur periculum grauis morbi, adhuc perpetui (vt Henriquez & alij immerito affirmant) quia periculum grauis morbi, quamuis perpetui, non æquiualeat morti physice. Quod verò auferri non potest absque graui & perpetuo morbo, censeatur perpetuum; quia iste moraliter æquiualeat morti physice, non minus, imò magis, quam periculum mortis; quia ad vitandum talem morbum potest rationabiliter appeti periculum mortis, imò etiam mors ipsa.

5 Ea ergo impotentia censeatur temporalis, cuius defectus suppleri potest, aut cuius impedimentum auferri potest humana industria absque miraculo, & absque dicto periculo corporali, & absque peccato.

DIFFICULTAS III.

Vtrum Impotentia naturalis coeundi, seu ad penetrationem vasis, dirimat Matrimonium contrahendum.

6 Conueniunt Doctores (quod vsus Ecclesiæ probat) impotentiam ad solam generationem (quæ dicitur sterilitas) quamuis absolutam & perpetuam, & naturalem, non inhabilitare ad matrimonium; quia steriles alij potentes ad verè seminandum intra vas femineum, nullo Iure inhabiles sunt ad matrimonium; quia non Iure positiuo, quia nullum extat; neque naturali, quia verè sunt potentes ad exercendum actum coniugalem, ratione cuius, quantum est ex parte ipsius, coniuges fiunt vna caro, id est, principium vnius carnis, seu prolis, etiam si ob aliquod accidens non sit futura generatio. Vnde senes, dum potentes sunt ad sic seminandum, quamuis non nisi adiuti arte medicina, habiles sunt ad matrimonium; quia eorum semen ex sua natura est sufficiens ad generationem, quamuis ob eius debilitatem non sit futura generatio.

Difficultas ergo est, an impotentia naturalis ad coeundum, id est ad penetrationem vasis (quæ eo ipso est per se impotentia ad seminandum intra vas) dirimat matrimonium contrahendum.

7 Circa quam conueniunt Primò Doctores, impotentiam ad coeundum, quando tantum est temporalis, quamuis sit naturalis & absoluta, non dirimere matrimonium, vt supponitur in cap. *Fraternitatis*. 6. de Frigidis, & merito: quia non diri-

mit Iure positiuo, quia nullum extat; neque Iure naturali, quia qui tantum est impotens ad tempus, potest ex natura rei ex tunc tradere dominium sui corporis ad vsum coniugalem postea possibilem, & ad eum postea soluendum obligari. Quod est verum, quamuis dicta impotentia ignoretur ab altero contrahente, in quo (vno aut altero oppositum insinuante) conueniunt Doctores; quia nec in casu talis ignorantie dirimit Iure aliquo.

Conueniunt Secundò, dictam impotentiam naturalem, quando est perpetua & absoluta, dirimere matrimonium, saltem contrahendum, in ordine ad generationem, vt constat ex 33. qu. 1. per totam, & ex toto Tit. de Frigidis & maleficiatis, & definitum videtur à Sixto V. in Motu proprio, edito anno 1587. cuius verba referunt Sancius lib. 7. d. 92. Sancius. Basilius. & Basilius lib. 7. c. 68. Et ratione constat; quia sic impotens est materia inepta, vt obligari possit ad actum coniugalem, ratione cuius coniuges fiunt vna caro; ergo & ad contractum matrimonij, ex quo per se oritur obligatio ad dictum actum.

Id autem, quod dicimus, nempe impotentiam ad penetrationem vasis dirimere matrimonium, est verum, quamuis sit potentia ad seminandum extra vas, imò in ore vasis; tum quia hæc seminatio per se non sufficit vt per eam coniuges fiunt vna caro (id est principium vnius carnis) etiam si forte & per accidens aliquando sufficiat, si forte aliquando virtute naturali matricis intromittitur pars aliqua feminis sufficiens ad generationem, & consequenter ad affinitatem; tum etiam, quia potentia ad sic seminandum est impotentia moralis ad seminandum, quia talis seminatio nequit fieri absque peccato.

DIFFICULTAS IV.

Vtrum Impotentia naturalis coeundi perpetua, & naturalis, dirimat Matrimonium in ordine ad casum conuiuendum.

9 Paladanus in 4. dist. 34. 2. Antoninus 3. p. tit. 1. ca. 22. & Basilius lib. 7. c. 56. docent, dictam impotentiam non dirimere matrimonium contrahendum in ordine ad naturalem vsum & officiorum in diuerso sexu societatem, sed contrahendum in ordine ad generationem, & deducitur ex cap. *Consolationi*. 4. & ex c. *Laudabilem*. 5. de Frigidis, dum in his supponitur, posse inter impotentes celebrari matrimonium in ordine ad viuendum vt fratres; quod etiam supponit Sixtus V. in suo Motu proprio. Et ratione probatur: quia ad matrimonium non videtur necessaria mutua corporum traditio ad coitum, sed sufficit ad dictam societatem, quia matrimonium suam naturam non tantum ordinatur ad prolis generationem, sed etiam ad eam societatem; ergo quamuis impotentia ad coitum inhabilitet ad matrimonij contrahendum ad prolis generationem, non verò ad dictam societatem.

Bonauentura verò in 4. d. 34. ar. 2. qu. 1. Richardus eadem dist. & Sorus q. 1. ar. 2. Sancius lib. 7. disp. 97. & Vasquez 3. p. d. 125. c. 7. docent (& merito) dictam impotentiam dirimere omnino matrimonium contrahendum, adhuc in ordine ad dictam societatem: quod definitum videtur à Sixto V. in dicto Motu proprio, dum absque vlla distinctione matrimonij ad hunc aut ad illum vsum, absolute ait, impotentes esse ineptos ad contrahendum matrimonium.

Yy

Et

Et id non leuiter deducitur ex dictis capp. *Consolationi*. & *Laudabilem*, dum in eis, absque vlla limitatione aut distinctione matrimonij ad hunc aut ad illum vsum, absolute dicitur, quando est impotentia ad coitum, feminam non posse haberi vt vxorem, sed tantum vt sororem; & dum in c. *Laudabilem*, & in alijs eiusdem Tit. supponitur, potentem, qui matrimonium contraxit (id est, contrahere attentauit) cum impotente, posse aliud matrimonium contrahere.

Et ratione probatur Primò ab absurdo, quia ex opposito sequeretur Primò, inter patrem & filiam posse Iure naturali contrahi matrimonium, quia sunt personæ aptæ ad dictam societatem. Et Secundò sequeretur, coniugem in dicto matrimonio accedendo ad vxorem, peccare peccato simplicis fornicationis; quia accederet ad non suam in ordine ad copulam; imò & alterum, accedendo ad eam, non committere adulterium contra maritum, quia non accederet ad eam quatenus vxorem illius. Et tandem Tertio sequeretur, matrimonium ex se non esse perpetuum, quia tantum est tale ob bonum proles, vt diximus Disp. vi. i. i. Difficult. 11. quæ omnia absurda videntur.

Deinde à priori probatur, quia ex vi contractus matrimonij traditur dominium seu potestas corporis alteri, & e contra, vt constat ex Paul. 1. ad Corinth. 7. & ex communi consensu; sed per traditionem dominij seu potestatis ad dictam societatem, non traditur dominium corporum, sed tantum per traditionem dominij seu potestatis ad commixtionem carnalem; quia per hanc solam commixtionem coniuges dicuntur vt corporibus, & non ex eo quod simul viuant, & sibi inuicem obsequantur: ergo nullum est verum matrimonium, nisi quod contrahitur in ordine ad copulam: sed dicta impotentia ad copulam dirimit matrimonium contrahendum in ordine ad generationem, ergo absolute & omnino dirimit, cum nequeat valide contrahi, nisi in ordine ad illam.

Ad fundamentum ergo aduersariorum, desumptum ex illis capp. & ex Motu proprio Sixti V. respondemus, in eistantium supponi, ab impotentibus contrahi matrimonium, non valide, sed quoad attestationem, etiam si permitterentur non separari qui erant coniuncti, si vellent caste vivere, imò & de nouo coniungi contractu quodam societatis ad vitæ & munerum societatem in diuerso sexu, & modò permittantur, exceptis eunuchis, qui iam dicto Motu proprio non permittuntur coniungi; & qui ante eum contraxerant, permitti sunt non separari, exceptis illis qui coniuncti fuerint simul dormisse.

Et ad rationem respondemus, quod quamuis matrimonium ordinetur ad vitæ & munerum societatem, quia tamen etiam, & primario, ordinatur ad proles generationem, ideo ab impotentibus ad coitum, vtpote per se ineptis ad proles generationem, nequit valide fieri.

Quod verò à nonnullis dicitur, in nulla matrimonij definitione fieri mentionem coniunctionis in ordine ad coitum, sed tantum in ordine ad vitæ & munerum societatem, falsum est, quia nulla est in qua saltem implicite non fiat mentio illius, saltem in definitione approbata ab Alexandro III. in cap. *Illud quoque*. 11. de Præsumptionibus, nomine coniunctionis maris & femine.

DIFFICULTAS V.

Verum Impotentia naturalis ad seminandum dirimat Matrimonium, quando est potentia ad copulam seu penetrationem vas.

Glossa in can. *Hi qui*. 32. qu. 7. Hugolinus de Matrimonio c. 19. & alij docent, eam impotentiam, quando est potentia ad penetrationem vas, non inhabilitare ad matrimonium, quia non Iure Ecclesiastico, quia eo tantum inhabilitat impotentia ad coeundum, vt constat ex ipso Iure, quæ idem videtur ac impotentia ad penetrationem vas; neque inhabilitat Iure naturali, quia potentia ad penetrandum vas (quamvis deficiat ad seminandum intra vas) sufficit ad sedandam concupiscentiam propriam, & alterius; ergo Iure naturali sufficit ad matrimonium, quod etiam sua natura ordinatur in remedium concupiscentie.

Sancius verò lib. 7. disp. 92. Aegidius disp. 31. dub. 7. & communiter Doctores docent, impotentiam ad seminandum, quamvis sit potentia ad penetrandum vas, inhabilitare ad matrimonium, & merito, quod significari videtur in cap. 1. de Frigidis & maleficiis, dum feminæ, quia non potuit effici mater à viro quem accepit, conceditur licentia vt nubat alteri. & in c. 5. eodem Tit. & 3. q. 1. can. 2. dum supponitur, ad valorem matrimonij requiri in coniugibus potentiam ad commixtionem carnalem, per quam fiant vna caro: sed et eo solum, quod vir nequeat seminare, quamuis possit penetrare vas, non potest femina fieri mater per se ex defectu veri seminis, neque contrahentes possunt fieri vna caro, id est, principium vnius carnis; ergo impotentia ad seminandum inhabilitat ad matrimonium, quamuis adit potentia ad penetrationem vas.

Quod etiam efficaciter deducitur ex dicto Motu Sixti V. & ex declaratione Nuntij Hispaniarum virtute dicti Motus facta, dum eunuchi, utroque teste carentes, declarantur esse & fuisse inhabiles ad matrimonium, eo quod nequeant verum semen emittere, quamuis possint virgula erigere, & vas femineum penetrare.

Et ratione probatur, quia ad matrimonium requiritur corpus aptum, vt fiat vna caro cum corpore alterius, vt supponitur in dicto cap. 5. de Frigidis, & in dicto can. 2. 33. quæst. 1. & deducitur ex illo Gen. 2. *Et erunt duo in carne vna*. & etiam requiritur quod sit aptum ad reddendum debitum coniugale, vt significatur in cap. 2. de Frigidis; sed qui est impotens ad verè seminandum, non est aptus vt fiat vna caro cum altero, quia copula absque seminatione non efficit duo esse carnem vnam, seu principium vnius carnis, vt patet; neque sufficit ad satisfaciendum debito coniugali, quia coniungi non satisfit copula ex se insufficiente ad generationem. Et sanè si potentia ad copulam, est necessaria ad valorem matrimonij, erit etiam necessaria potentia ad seminandum, imò ad seminandum intra vas, quia copula absq; tali seminatione est omnino vacua & inutilis, etiam si ad sit seminatio in ore vas; ergo ea est per se insufficientis vt coniuges fiant vna caro, & ad satisfaciendum debito coniugali, non erit tamen necessaria.

illis si ad sit intromissio partis feminis sufficientis ad generationem, quamvis non totius.

Ad fundamentum autem aduersariorum respondemus, impotentiam ad feminandum, imò ad feminandum intra vas, inhabilitare ad matrimonium, quamvis ad sit potentia ad penetrationem valis, non solum Iure Ecclesiastico; quia in eo, nomine *copule & coitus* intelligitur perfecta & per se sufficiens ad generationem; sed etiam Iure naturali, quia corpus absque potentia ad feminandum, & intra vas, non est apta materia ad matrimonium, imò neq; sufficiens ad sedandam concupiscentiam.

Ex dictis constat Primò, spadones, seu eunuchos utroq; teste priuatos, siue quia eis sunt aulsi, seu concussi, seu attriti, esse inhabiles ad matrimonium: quia quamuis possint vas penetrare, & humorem aqueum similem femini emitte, sunt tamen impotentes ad perfectam copulam, qua possint fieri vna caro cum feminis, quia carent vero femine, ad cuius formationem sunt necessarii testes; & dictos eunuchos esse & fuisse inhabiles Iure Ecclesiastico & Iure naturali ad matrimonium contrahendum, etiam cum scientibus dictum defectum, constat ex dicto Motu Sixti V. & ex dicta Declaratione Nuntij: imò ab ipso Nuntio auctoritate Pontificis facti sunt inhabiles ad coniunctiones cum feminis tamquam cum sororibus, quæ permittuntur aliis impotentibus, & etiam illis qui habent testiculos; quamvis eis sit interrupta vena, aut via, qua spiritus, ex quibus semen efformatur, communicantur testiculis.

Constat Secundò, senes ita exhaustos, ut adhuc arte medicina adiuui, nequeant coire feminando intra vas, esse inhabiles ad matrimonium, ut contra Nauarrum & alios docent Sancius & communiter Doctores. Infirmi verò, existentes in articulo mortis, quamvis iam non possint coire, habiles sunt ad matrimonium, ut docent communiter Doctores & vñs Ecclesiæ probat; quia eorum impotentia non censetur perpetua: quia quamvis duret vsque ad mortem, id contingit per accedens ex defectu subiecti; quia si subiectum non moreretur, tandem potentia fieret expedita.

Addimus contra Sancium, feminam impotentem ad feminandum esse inhabilem ad matrimonium; quia, ut diximus Disp. xx. Diffic. i. feminatio feminæ necessaria est ad generationem; impotentiam tamen feminæ ad pariendum, sine vitæ periculo, non inhabilitare ad matrimonium, ut docent Sancius, & communiter Doctores; quia potentia ad pariendum non est necessaria ad generationem seu conceptionem: feminam verò sic impotentem illicitè habere ob dictum periculum, nisi graues tentationes carnis patiantur.

DIFFICULTAS VI.

Utrum Impotentia naturalis respectiva dirimat Matrimonium contrahendum.

Supponimus, Impotentiam naturalem respectivam perpetuam (si aliqua talis inueniatur) dirimere matrimonium contrahendum cum ea persona, respectu cuius est impotentia, ut efficaciter deducitur ex cap. *Fraternitatis*. 6. de Frigidis, quod de impotentia respectiva perpetua, proueniente ex maleficio, expresse admittitur in can. fin. 33. qu. 1. Quod si impotentia respectiva, ab extrinseco

proueniens, id efficit, multò melius efficit impotentia respectiva naturalis intrinseca, si perpetua sit. Et ratione constat; quia naturaliter impotens respectu, est impotens, ut pro tempore impotentia fiat vna caro cum ea persona, respectu cuius est impotens. ergo si impotentia naturalis respectiva sit perpetua, efficit impotentem semper ineptum ad id, ac proinde ut contrahat matrimonium, quod si valde fiat, nequit non inducere obligationem ad id.

Tota ergo difficultas est, An impotentia aliqua naturalis respectiva possit esse perpetua.

Bonaventura in 4. dist. 34. art. 3. quest. 2. & Petrus de Ledetina quest. 58. artic. 2. dub. 5. docent, nullam posse esse perpetuam: quod deduci videtur ex can. 2. 33. qu. 1. dum dicitur: *Nam si huic non poterit concordare naturaliter, quomodo alteri conueniet?* Et ex cap. *Laudabilem*. 5. de Frigidis, dum dicitur, virum separat à femina, qui tunc cohabitationis transacto iuravit non potuisse illam cognoscere, si aliam cognoscat, cogendum esse ad priorem feminam redire, & tamquam reum periurij puniendum. Quod non fieret, si posset esse impotentia aliqua naturalis respectiva cum priori femina, quæ esset perpetua, & dirimens matrimonium. Et ratione probatur, quia apertione artificiosa sigilli licita, & absque vitæ periculo, fieri potest quod impotens ad congregiendum cum vna, quia est arcta, fiat potens ad congregiendum cum ea.

Paludanus verò in 4. dist. 34. q. 2. Sancius lib. 7. Paludan. disp. 93. Henriquez lib. 12. c. 7. Basilius c. 61. do. Sancius. cent (& meritò) posse esse impotentiam aliquam naturalem respectivam perpetuam, quod deducitur ex cap. *Fraternitatis*, dum quodam matrimonio viri cum femina dissoluto, quia eam, quia erat arcta, non potuit cognoscere, & ipsa postea alteri nupta, ab hoc altero fuit corrupta, definitur restituentam esse priori viro; quia posterior, à quo fuit corrupta, non erat dissimilis priori, coniectura sumpta, quod sicut posterior, qui erat priori similis, nempe quoad ætatem, robur & instrumentum, potuit illam cognoscere, ita potuisset etiam prior; quia in hoc cap. supponitur non fore restituentam, si prior vir esset debilior, & posteriori dissimilis; ac proinde posse esse impotentiam naturalem respectivam perpetuam, & dirimentem matrimonium. Quod etiam non leuiter confirmatur ex his, quæ Pontifex ad finem dicti cap. supponit, si rectè expendantur, ut Basilius expendit.

Et ratione constat, quia contingere potest, quod vir sit ita debilis, & mulier ita arcta, aut membrum viri sit ita grossum, & os vasis feminei ita angustum, quod femina nullā humanā industriā possit, absq; vitæ periculo, ei viro proportionari, ut ab eo cognoscatur, & quod sit proportionata alteri, aut possit proportionari absq; dicto periculo, ut possit ab eo cognosci, quod negari non potest; ergo negandum non est, posse esse impotentiam aliquam naturalem respectivam, quæ sit perpetua, ac proinde dirimens matrimonium. Ex quo constat ad rationem aduersariorum.

In can. autem 2. 33. q. 1. vbi dicitur: *Si huic non poterit concordare naturaliter, quomodo alteri conueniet?* tantum est sermo de impedimento proueniente ex naturali frigideitate, quod non est respectuum, sed absolutum; & de eodem est sermo in c. *Laudabilem*, ut patet ex initio ipsius.

DIFFICULTAS VII.

Utrum coniux naturaliter impotens, cui licet & absque periculo vitæ potest humano aliquo remedio subueniri, teneatur pati tale remedium, altero id exigente.

23 **D**ifficultas hæc communiter disputatur de femina, quæ nisi patiatur artificiosam sigilli apertionem ferro aut ligno, nequit à marito carnaliter cognosci. Procedit autem in duplici casu. Prior est, quando defectus est in ipsa, ob extraordinariam arctitudinem. Posterior est, quando defectus est in viro ob extraordinariam debilitatem.

Circa difficultatem in utroque casu supponimus (in quo contra Basilium lib. 7. cap. 62. conveniunt Doctores) id etiam in virgine esse licitum; quia nulla apparet turpitudine in eo, quod naturæ arte iuuetur ad actum honestum, qualis est coniugalitatis, ac proinde, si aliàs possit fieri absque periculo vitæ, ut sæpe fieri potest, dictam impotentiam non censeri perpetuam, nec dirimere matrimonium.

24 Circa difficultatem ergo in priori casu conveniunt reliqui Doctores, feminam teneri, si possit fieri absque graui incommodo, ut absque graui infirmitate, & absque graui dolore.

Dissentiunt tamen, An quando fieri non potest absque graui incommodo, teneatur. Nonnulli apud Sancium ubi infra docent non teneri, si nequeat fieri absque graui dolore. Alij vero e contra docent, teneri, quamvis nequeat fieri absque graui infirmitate. Sancius autem lib. 7. disp. 93. & Henriquez lib. 12. c. 7. docent teneri, quamvis futurus sit grauis dolor, non verò si futura sit grauis aliqua infirmitas, & merito. Ratio prioris est, quia cum defectus sit in ipsa femina, non est censendum durum, obligari ad grauem dolorem citò transiurum, ne alterum in perpetuum priuet debito. Ratio posterioris est, quia durum videtur, feminam obligari ad solutionem debiti cum tanto detrimento.

Ochagau. Circa difficultatem in posteriori casu Ochagauia Tractat. 3. quæst. 69. docet, feminam teneri, quamvis cum graui detrimento, & iactura non periculosa; quia id videtur exigere ius viri in corpore feminae: Sancius verò docet teneri, quando non sit futura grauis infirmitas.

Petrus Ledesma. Petrus autem Ledesma quæst. 58. art. 1. docet, non teneri, & merito: quia femina nullus est defectus ut reddat, sed tantum viro: ergo ipsi tantum, & non femina, incumbit uti remedio, quo defectus ipsius suppleatur; femina verò sufficit offerre debitum modo ordinario, præsertim quod femina, præcipue virginem, artificio corrumpi, horreat quodammodo natura, & honestas ipsa difficillimè patiat.

25

DIFFICULTAS VIII.

Utrum Impotentia ex maleficio dirimat Matrimonium contrahendum.

Supponimus, posse aliquem arte dæmonis per maleficium fieri impotentem ad coniunctionem

carnalem, seu ab ea impediri multis modis, qui videri possunt apud Delrium lib. 3. Disquisit. mag. 1. p. quæst. 4. lect. 8. hæc autem impotentia, sicut naturalis, potest esse alia temporalis, & alia perpetua, & alia respectiua, & alia absoluta; potest autem variis signis dignosci, de quibus Sancius lib. 7. disp. 64.

Hoc ergo supposito, Almaynus in 4. dist. 24. Glossa in can. fin. 33. quæst. 1. & in cap. Fratrum tatis. 6. de Frigidis, & Innocentius in c. Landab. 5. eodem titulo docent, nullam impotentiam ex maleficio prouenientem dirimere matrimonium contrahendum. Quod deduci videtur ex cap. Ex literis. 3. de Frigidis, dum dicitur, Si mulier illud a natura contraxit, viro aliam accipiendi liberam tribuas facultatem. Vbi supponitur, quod quando impotentia non prouenit à natura, non dirimit matrimonium. Et ratio probatur, quia nulla impotentia ex maleficio proueniens est perpetua; quia nullum est maleficium, quod auferri non possit per ipsum maleficium: ergo nulla impotentia ex maleficio proueniens dirimit matrimonium.

Sancius verò lib. 7. disp. 94. Egidijs disp. 3. dub. 7. Basilij cap. 65. & communiter Doctores docent (& merito) impotentiam ex maleficio potest dirimere matrimonium. Quod exprimitur in can. fin. 33. qu. 1. quod quamuis sit cuiusdam Archiepiscopi, & non Romani Pontificis, quoad hoc tamen vsu totius Ecclesiæ receptum est. Quod etiam non leuiter deducitur ex c. Landabilem. 5. de Frigidis.

Et ratione constat, quia quæcumque impotentia, quando perpetua est, dirimit matrimonium, ut constat ex toto titulo de Frigidis; sed ex maleficio potest prouenire impotentia perpetua, ergo. Consequentia patet, & etiam Antecedens pro Maiori Minor autem probatur: quia ex maleficio efficitur potest tanta frigiditas, quanta est naturalis, et qua prouenit impotentia naturalis absoluta & perpetua. Et etiam potest quis ex maleficio ita impediri, ut nequeat coire, & etiam quod post coitum nequeat semen emittere; & aliàs maleficium, et quo prouenit hoc impedimentum, aliquando nequit auferri, nisi alio maleficio, ac proinde nequit absque peccato, ob quod impedimentum cessat perpetuum; aut si potuit absque maleficio, & peccato, auctor tamen maleficij mortuus est, & nullus alius est, qui sciat dissolutionem maleficij; ac proinde iam humana industria auferri non possit. Ex quo constat ad rationem aduersariarum.

In cap. autem Ex literis. ab aduersariis adducto, tantum continetur argumentum à contrario sensu, quod non est efficax, præsertim quando oppositum continetur in iure: in eo autem continetur, posse esse impotentiam ex maleficio perpetuam, & dirimentem matrimonium, ut constat ex dictis.

DIFFICULTAS IX.

Utrum Impotentia perpetua dirimat Matrimonium etiam iure naturali.

Supponimus, impotentiam perpetuam, siue naturalem siue ex maleficio, siue absolutam siue respectiua iure Ecclesiastico dirimere ma-

trimonium contrahendum, ut constat ex 33. q. 1. & ex tit. de Frigidis & maleficiatis. Quærimus tamen, an etiam dirimat Iure naturali.

Paludan. Antonin. Medina. Paludanus in 4. dist. 30. qu. 1. art. 2. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 15. & Michaël de Medina lib. 5. de Celibatu c. 54. docent, non dirimere Iure naturali, quod deduci videtur ex cap. 2. de Frigidis, dum dicitur: *Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio, sic qui impotentes sunt, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur*: sed matrimonia puerorum seu impuberum, non Iure naturali, sed tantum Ecclesiastico irritantur, ergo etiam matrimonia impotentium.

29 Et ratione probatur, quia ad essentiam matrimonij non requiritur copula, sed sufficit mutua corporum viri & femine traditio: sed impotentia tantum impedit copulam, & non mutua corporum traditionem; ergo impotentes sunt ex natura rei, seu Iure naturali apti & habiles ad contrahendum matrimonium. Et confirmatur, quia impotentia, matrimonio iam facto superueniens, non dissolvit illud, ergo potentia non est essentialiter requisita ad matrimonium, quia si esset, impotentia superueniens illud dissolveret, sicut dissolvit conversio femine in virum superueniens, quia diversitas sexus est essentialiter requisita ad id.

Sancius. Henriquez. Aegidius. Sancius verò lib. 7. disp. 98. Henriquez lib. 12. cap. 7. & Aegidius disp. 31. dub. 7. docent, impotentiam perpetuam, etiam Iure naturali, dirimere matrimonium contrahendum. Quod, quoad impotentiam ortam ex frigidityte, dicitur in dicto

30 Motu proprio Sixti V. quod si hæc Iure naturali dirimit, etiam quæcumque alia eodem dirimet, quia omnium eadem est ratio. Et ratione probatur, quia qui ex natura rei, siue physice siue moraliter, siue intrinsece siue extrinsece est perpetuo impotens, est ex natura rei perpetuo ineptus, ut alteri tradat dominium sui corporis, & contrahat obligationem ad commixtionem carnalem; quia nemo potest ad id, quod sibi semper est impossibile, obligari; ergo ex natura rei, seu Iure naturali est inhabilis ad contrahendum matrimonium.

In cap. autem illo 2. de Frigidis, adducto ab adversariis, matrimonia puerorum & impuberum ex vna parte, & impotentiam ex altera, tantum comparantur quoad nullitatem, non verò quoad Ius ex quo nullitas oritur.

Ad rationem verò respondemus, quod quamvis ad matrimonium non requiratur copula, requiritur tamen traditio dominij ad illam, & contractio obligationis ad illam, quæ nequeunt fieri ab eo qui est perpetuo impotens ad copulam.

31 Et ad confirmationem concedimus, impotentiam superuenientem matrimonio non dissolvere illud, bene tamen conversionem femine in virum, quia quamvis corpus absque impotentia ad copulam requiratur ad essentiam matrimonij in fieri, seu ad tradendum dominium in copulam, non tamen ad essentiam matrimonij in facto esse, seu ad conservationem illius; diversitas verò sexus requiritur ad essentiam matrimonij etiam in facto esse. Ratio discriminis est, quia per matrimonium tantum traditur, & post iam factum tantum conservatur dominium corporis vnius tamquam uxoris, & alterius tamquam mariti, quod nequit primo fieri, neque postea conservari absque diversitate sexus. Dictum verò dominium, semel acquisitum, potest bene conservari absque potentia ad

copulam, dum perseveret diversitas sexus; quia quamvis superueniat impotentia, potest in diversitate sexus manere dominium, & obligatio ad copulam, si forte impedimentum miraculose auferatur, quamvis nequeat in principio tradi; quia plus requiritur ad inceptionem rei, quam ad eius conservationem.

Vnde impotentia, superueniens matrimonio, 32 non dissolvit illud, non solum quando iam est consummatum (in quo Doctores omnes conveniunt) sed etiam quando non est consummatum, ut contra Gratianum, & nonnullos alios Iurisperitos, docent Sancius disp. 102. & communiter Doctores; quod exprimi videtur in can. *Hi qui* 32. quæst. 7. dum generaliter dicitur, ob nullam impotentiam superuenientem, matrimonium cassare. Gregorius verò III. in can. *Quod proposuisti* 32. qu. 7. & Alexander III. in cap. *Ex literis*. de Frigidis, ubi concedunt licentiam migrandi ad aliud matrimonium ob impotentiam, non est ob impotentiam superuenientem matrimonio, sed ob antecedentem ad ipsum.

33 Observandum est, non tantum impotentiam ignoratam ab altero dirimere matrimonium, sed etiam cognitam, ut contra Paludanum in 4. dist. 30. qu. 1. ar. 2. docent Sancius disp. 97. & Aegidius ubi supra: quod constat ex tit. de Frigidis, ubi absque limitatione aut distinctione aliqua impotentia ignoratae aut cognita dicitur, impotentiam dirimere matrimonium, & ex dicto Motu proprio Sixti V. dum in eo supponitur, matrimonia eunuchorum esse & fuisse nulla, siue contracta fuerint cum scientibus siue cum ignorantibus eorum impotentiam. Et sanè impotentia, quamvis cognita, efficit ipsum impotentem materiam ineptam matrimonio.

DIFFICULTAS X.

Utrum hermaphroditus possit Matrimonium inire.

Hermaphroditus dicitur, qui utrumque sexum habet, virilem videlicet & femineum. Conveniunt autem Doctores Primò, hermaphroditum posse licite & valide contrahere matrimonium iuxta sexum in eo prævalentem, seu eminentem, ita ut is in quo prævalet sexus virilis, possit tamquam vir cum femina contrahere, & is in quo femineus, possit tamquam femina contrahere cum viro. Ita Sancius lib. 7. disput. 106. & Aegidius disp. 31. dub. 7. quia iuxta sexum eminentem habet potentiam ad perfectam copulam; imò, ut constat ex L. *Queritur*. ff. De statu hominum, iuxta sexum eminentem magis censetur vir aut femina.

34 Conveniunt Secundò, quod quando in Hermaphrodito uterque sexus est æqualis, possit iuxta sexum quem elegerit contrahere matrimonium; quia ex vna parte etiam tunc iuxta quemlibet habet potentiam ad perfectam copulam, & ex altera ei Iure naturali, non impedito per Ius aliquod positum, datur optio eligendi sexum ad matrimonium. Nihilominus expediet eum non admittere ad matrimonium, nisi coram Iudice Ecclesiastico prius protestetur, imò & iuret, se numquam usurum altero sexu, argumento canon. 15. *Presbyteros*. 16. quæst. 1. Quod si factus

Yy 3 viduus

viduus de facto contraxerit iuxta alterum sexum, validè contrahet, in quo etiam conveniunt Doctores: quia etiam iuxta eum habet potentiam ad perfectam copulam, & nullo iure contractus ille irritatur; & forsitan etiam licetè contrahet, saltem absque mortali, si non fecerit dictum iuramentum; quia iuramento secluso nulla in hoc apparet inordinatio, saltem grauis. Censetur autem hermaphroditus habere sexum æqualem, non solum quando iudicatur à peritis, sed etiam quando post prudens examen manet dubium, & non constat in eo aliquem eminere.

35
Basilus.

Addimus contra Sancium (ut optime Basilus cap. 65.) hermaphroditum posse validè contrahere iuxta sexum minùs prævalentem, quando iuxta talem sexum est potentia ad perfectam copulam, ut esse potest; quia iure naturali non est inhabilis, cum verè sit potens iuxta eum sexum, ut supponimus, neque iure aliquo positivo, quia nullum extat. Quod autem, ut dicitur in dicta L. *Queritur*, magis censetur vir quàm femina, quando prævalet lexus virilis, non obstat, quia etiam tunc est sufficienter femina; & quamvis magis censetur femina quàm vir, quando prævalet lexus femineus, etiam non obstat, quia etiam tunc est sufficienter vir.

DIFFICULTAS XI.

Quantum tempus experientie requiratur ad declarationem nullitatis matrimonij ob impotentiam perpetuam.

36 **S**upponimus, pro foro conscientie, quando certò constat impotentiam esse perpetuam, aut quando constat ferè certò (id est, quando est probabile, esse perpetuam, absque probabilitate oppositi) ex tunc coniuges non posse se maritaliter tractare, quamvis ad id per censuras compellantur; quia ex tunc est certum, aut ferè certum, matrimonium esse nullum, & quando est probabile, impotentiam non esse perpetuam, quamvis oppositum etiam sit probabile, ex tunc posse se maritaliter tractare; quia tunc prudenter indicatur, matrimonium esse validum: quando verò non est certum, neque ferè certum, impotentiam esse perpetuam, & non est probabile non esse perpetuam, sed est dubium an sit vel non sit perpetua, posse coniuges in matrimonio, & in eius vñu pro tempore aliquo perseverare; quia in dicto dubio habent ius inquirendi, an impotentia sit perpetua, & nequit aliter inquire, quàm experiendo an possint carnaliter commisceri; ad quod experiendum requiritur tempus aliquod, quod Ecclesia in c. *Laudabilem*, 5. & in cap. fin. de Frigidis, prudenter extendit ad triennium; quia id videtur necessarium, & sufficiens ad veritatem inveniendam; ac proinde ultra triennium nequeunt coniuges se maritaliter tractare, quando eo transacto non constat saltem probabiliter impotentiam non esse perpetuam.

37

Hoc ergo supposito, difficultas est, An dictum triennium requisitum sit pro foro exteriori, seu iudiciali, ut declarari possit matrimonium nullum.

Conveniunt Primò Doctores, quando certò aut ferè certò constat impotentiam esse perpetuam, quia sunt signa evidèntia, aut ferè evidèntia perpetuitatis impotentie, tunc statim absque expecta-

tione alicuius temporis, matrimonium declarandum esse nullum; quia tempus tantum requiritur, ut dubium experientie superetur: in dicto autem casu nullum est dubium, saltem moraliter. Id verò quod addunt Sancius disp. 107. & Basilus c. 66. nempe quando non certò, sed tantum ferè certò constat, tunc esse necessarium iuramentum ipsorum coniugum fatentium impotentiam, & iuramentum propinquorum, aut (si hi deficient) vicinorum asserentium, posse coniugibus credi, dicitur absque fundamento; quia dicta iuramenta nullo iure requiruntur; quia non positum, quia tantum requiruntur in casu dubio; neque iure naturali, quia cum in casu dicto perpetuitas sit moraliter & humano modo certa, frustra requiritur maior probatio.

Secundò conveniunt Doctores, quando neque certò neque ferè certò constat iudici, impotentiam esse perpetuam, quia non sunt signa evidèntia, neque ferè evidèntia perpetuitatis, sed est dubium, quia signa perpetuitatis sunt dubia, & vitæque non fatetur impotentiam, quia alter negat; tunc necessarium esse triennium experientie ad iurisdictionem declarationem nullitatis matrimonij, ut constat ex cap. *Laudabilem*. Sed quid amplius tunc requiratur ad dictam declarationem, disputat Saneius disp. 109.

Est tamen difficultas, An in casu dicti dubij, quando uterque fatetur impotentiam, necessarium sit triennium experientie ad dictam declarationem.

Angelus v. *Matrimonium*, 3. Impedimento 16. Rosella v. *Divortium*, num. 1. & Silvest. quaest. 18. num. 21. docent, tunc non esse necessarium triennium, sed sufficere tempus arbitratum, quod deduci videtur ex cap. 1. de Frigidis, ubi intra brevis tempus conceditur separatio, quod saltem est verum, quando uterque fatetur impotentiam; & etiam ex cap. *Laudabilem*, in quo videtur requiri triennium, solum quando unus contra iux affirmat, & alter negat. Quod etiam ratio videtur probari, quia post experientiam alicuius temporis confessio utriusque videtur sufficiens probatio.

Saneius verò lib. 7. disp. 108. Antonius 3. tit. 1. cap. 12. & Basilus cap. 66. docent, etiam quando uterque fatetur impotentiam, necessarium esse triennium ad dictam declarationem; quod non leniter deducitur ex cap. *Laudabilem*, dum in eo absolute requiritur experientia triennij, quando non constat de frigiditate, id est, de perpetua impotentia, etiam quando uterque fatetur impotentiam; imò etiam requiritur iuramentum utriusque, quo iurent impotentiam, & quatuordecim propinquorum, aut vicinorum, propinquis deficientibus, quo iurent, quòd possit coniugibus credi; & quando alter negat, præter dictum triennium, & præter dicta iuramenta etiam requiritur vera probatio per testes, qui audierint ab ipsius coniugibus, non posse fieri vnam carnem, nisi per probatio per aspectum corporis.

Et ratione probatur, quia quando est dubium perpetuitatis, confessio & iuramentum utriusque, quòd adsit impotentia, non aufert necessitatem experientie triennalis; quia quamvis uterque fateatur impotentiam, potest adhuc dubitari an sit perpetua; ergo præter dictam confessionem, & iuramentum impotentie, necessaria est experientia tri-

triennalis ad inquirendam perpetuitatem impotentia.

In dicto autem cap. 1. de Frigidis (quod non est certe auctoritatis apud omnes) solum conceditur separatio intra tempus breuius triennio, quando ante triennium verè probatur frigiditas (id est, impotentiam esse perpetuam) ut etiam exprimitur in cap. *Laudabilem*, in quo absolute requiritur in dubio perpetuitas; id verò quod super requiritur, quando altera pars negat, non est triennium, sed supra ipsum dicta illa probatio per testes.

41 Triennium autem hoc cohabitationis in toro ad faciendam dictam experientiam, taxatum ab Ecclesia, non est computandum à tempore ante conatum ad copulam; in quo Doctores conveniunt; quia ante eum nequit inchoari experientia, sed à die conatus, & non à tempore præfixo à Iudice post penitentiam actam à coniugibus, ut nonnulli Iurisperiti immerito dixerunt, quia in c. *Laudabilem*, expresse dicitur, computandum esse à die celebrationis coniugij, id est, à die intentate copulæ; quia eo die intentari solet, & ab eodem die computandum est, etiam in matrimonio pueri quatuordecim annorum, & puellæ duodecim, quando etiam agitur de impedimento impotentia, & non à decimo octavo anno in puero, & à decimo quarto in puella (ut immerito docet Sancius:) quia triennium eodem modo, absque distinctione aliqua horum aut illorum, supponitur sufficere pro experientia. Est autem necessarium, quod triennium sit continuum (ut supponitur in cap. fin. de Frigidis) non mathematicè, sed moraliter, iuxta communem cursum, ut docent Sancius, & communiter Doctores: quod si attentò communi rerum cursu sit magna aliqua interpolatio, supplenda est post triennium.

42 Observandum tamen est, quod quamvis impotentia fuerit iudicata perpetua siue ante siue post triennium, & ob id matrimonium fuerit declaratum nullum à Iudice; si tamen postea naturaliter sine miraculo, & sine vitæ periculo, & sine peccato cesset impotentia, quo constabit non fuisse perpetuam, contrahentes sunt iterum coniugendi; quia matrimonium verè non fuit nullum, quamvis unus ex illis sit iam Sacris initiatus: imò si matrimonium fuit consummatum, quamvis iam sit Religiosus professus. Quod addimus, quia si non fuit consummatum, verè professione ipsa fuit dissolutum; professus autem, & Sacris initiatus ad coniugem redeunt, quamvis reddere teneantur, prohibiti sunt petere, voto aut obligatione castitatis intuitu Religionis imposita.

43 Id autem quod diximus, nempe in dubio perpetuitatis impotentia requiri triennium pro foro exteriori, etiam intelligimus verum, quamvis pro perpetuitate impotentia sit probabilis opinio, si pro non perpetuitate etiam sit opinio probabilis; quia in tanta contingentia physica non perpetuitatis impotentia, quanta tunc erit, æquum est ut experientia inquiretur veritas, & ante inquisitionem matrimonium non declaratur à Iudice nullum.

DIFFICULTAS XII.

An Impotentia temporalis ex defectu ætatis dirimat Matrimonium, an defectus ipse ætatis.

Conveniunt Doctores, impotentiam temporalem, ex defectu ætatis provenientem, non dirimere matrimonium contrahendum; ipsum tamen defectum ætatis non attingentis annum duodecimum in puella, & decimum quartum in puero, dirimere matrimonium Iure Ecclesiastico, ut constat ex cap. *Puberes*. 3. & ex cap. *Continebatur*. 6. & ex cap. *Attestationes*. 10. & ex cap. *Ex luteris*. 11. de Desponsatione impuberum; & non dirimere Iure naturali, si aliàs sit sufficiens usus rationis; quia ex natura rei apti sunt obligari ex tunc ad actum conjugalem postea possibilem.

Defectus tamen ætatis, quando malitia ætatem supplet, nullo Iure, adhuc Ecclesiastico, dirimit matrimonium, ut constat ex cap. *Continebatur*. & ex cap. *De illis*. 9. & ex cap. fin. de Desponsat. impub. Nomine autem malitia intelligitur non tantum usus rationis, sed etiam perfecta potentia coeundi, ut constat ex capp. *Continebatur*. & *De illis*; quia si solus usus rationis suppleret ætatem, frustra fuisset facta ea dispositio & præscriptio ætatis, quia ex vna parte, quando esset usus rationis ante dictam ætatem, valeret matrimonium, & ex altera, quando non est usus rationis, adhuc post dictam ætatem, non valet; quia usus rationis Iure naturali requiritur ad valorem matrimonij, & cuiuscumque alterius contractus.

Est tamen difficultas Primò, an ad valorem matrimonij requiratur dicta ætas mathematicè completa, an sufficiat moraliter; ut quando alicui tantum deficiunt quindecim dies plus minusve; procedit autem quando malitia non supplet ætatem.

Rebellus lib. 3. quæst. 16. sect. 2. Vera-cruz, & alij docent, non requiri dictam ætatem esse mathematicè completam, sed sufficere moraliter modo dicto; quia quod parum distat, nihil distare videtur. Sancius verò lib. 7. disp. 104. Basilus lib. 7. c. 65. & alij docent, requiri dictam ætatem esse mathematicè completam, & merito: quia Iure præscribitur seu taxatur, ac proinde debet in indivisibili consistere, sicut pretium iure præscriptum in indivisibili consistit. Unde Regula illa, *Quod parum distat, &c.* non habet locum in taxatis à Iure.

Id verò quod addit Sancius, nempe sufficere, ultimum diem, quo dicti anni præscripti complentur, esse inchoatum, falsum est, ut optime Basilus, quia quousque sit completus, dicta ætas non est mathematicè completa, neque in indivisibili consistens.

Secundò est difficultas, Quanto tempore ante dictam ætatem malitia eam suppleat.

Supponimus (in quo contra nonnullos conveniunt communiter Doctores) non quocumque tempore ante eam ætatem malitiam (id est discretionem & potentiam perfectè coeundi) supplere ætatem, sed tantum tempore proximo dictæ ætati seu pubertati, ut constat ex dictis capp. *Continebatur*, & *De illis*. 9.

Dissentiunt tamen dicti Doctores in assignando tempus proximum dictæ ætati. Non desunt

Yy 4

qui

Sancius.

qui dicant, tempus proximum dictæ ætati esse, quod ab ea non distat amplius quam per sex menses. Et alij, qui in pueris dicunt esse tempus excedens annum decimum & dimidium, & in puellis nonum & dimidium. Sancius verò id relinquit arbitrio Iudicis, ut illud assignet, quia nihil videtur Iure præscriptum.

Nos tamen existimamus, tempus dictæ ætati proximum, à quo malitia ætatem ipsam suppleat, esse, cui non deficit plus quam vnus integer annus, ut exprimitur in cap. *Continebatur*. Vnde puella, quæ habet vndecim annos completos, & puer qui habet tredecim, sunt proximi pubertati, ut, quando malitia suppleat

ætatem, possint matrimonium contrahere.

Observandum est, contrahere ante ætatem in qua matrimonium possit valide fieri, esse illicitum, seu peccatum; quia est prohibitum in cap. *Vbi non*. 2. de Desponsat. impub. imò esse mortale, ut contra Sancium lib. 1. disp. 17. docent Rebellus lib. 4. quæst. 5. Aegidius disp. 21. libellum. 54. & Basilius, quia est quid graue. Ex-
cipitur autem in dicto cap. à prohibitione, ut non sit illicitum, imò etiam ut sit validum, quando fit ex vrgentissima causa, ut ob bonum pacis, & fit ex tolerantia (id est, ex licentia) Ordinarij, ut aduertit Sancius lib. 2. disput. 40. & Basilius.

DISPUTATIO XXIII.

De Crimine.

DIFFICULTAS I.

Virum machinatio in mortem coniugis dirimat Matrimonium postea cum altero contrahendum.

CONVENIUNT Doctores, machinationem in mortem coniugis siue proprij, siue alieni, dirimere matrimonium contrahendum inter coniugem superstitem, & inter alterum, quando ab aliquo ex ipsis duobus facta est machinatio, ut constat ex cap. *Si quis viuent*. 31. quæst. 1. & ex cap. 1. de Conuersione infidelium, quamuis vnus, inter quos est contrahendum, machinatus fuerit ante Baptismum, ut constat ex dicto cap. 1. Et non tantum machinatio in mortem vxoris dirimit matrimonium, in quo conueniunt Doctores, sed etiam machinatio in mortem mariti, ut contra Victoriam & Ledesnam docent Sancius, Aegidius, Basilius vbi supra, & communiter Doctores; quia quamuis in aliquibus Iuribus tantum fiat mentio machinationis in mortem vxoris, in duobus tamen prædictis fit mentio machinationis in mortem mariti.

Sancius.
Aegidius.
Basilius.

Est tamen necessarium, ut machinatio in mortem coniugis dirimat matrimonium, quod fortia-
tur effectum mortis, in quo Doctores conueniunt, & constat ex dictis duobus Iuribus. Quod verò in aliis Iuribus non exprimitur, in quibus fit mentio impedimenti machinationis, non obstat, tum quia ista alia Iura explicanda sunt per duo dicta, in quibus id exprimitur; cum etiam, quia Iura imponentia penam crimini, intelligenda sunt de crimine completo, quando aliud non constat. Ut tamen machinatio in mortem effecti-
pè secutam dirimat matrimonium cum superstiti, sufficit quod fiat consilio aut mandato, in quo etiam Doctores conueniunt, & constat ex dicto can. *Si quis viuent*, & ex c. 1. & ex c. 6. de Eo qui duxit in matrimonium. Sed non sufficit rati habitio machinationis & mortis, in quo etiam Doctores conueniunt; quia in omni Iure requiritur machinatio: rati habitio autem neque est machinatio physica, ut patet; neque moralis medio consilio, aut mandato; quia rati habitio non æquiparatur mandato, nisi in his quæ à sola nostra voluntate dependent ut rata sint, aut quando Iure exprimitur, ut contin-

git in rati habitio qua quis ratam habet occisionem violentam Clerici.

Est tamen difficultas Primò, An ut dicta machinatio in mortem re ipsa secutam dirimat matrimonium contrahendum, necessarium sit, quod fiat animo contrahendi illud.

Caietanus in Summa, v. *Matrimonium*, cap. 1. de Impedimento 5. & Petrus Sotus docent, eam intentionem non esse necessariam, ut dicta machinatio dirimat matrimonium, quia ea intentione nullo Iure requiritur ad effectum dirimendi.

Sancius verò lib. 7. disp. 78. & Aegidius disp. 31. dub. 5. & Basilius lib. 7. c. 45. docent, eam intentionem esse ad id necessariam, & merito: quia quamuis in Iure non exprimitur, insinuat tamen in cap. *Super hoc*. 3. de Eo qui duxit in matrimonium, & in cap. 1. de Conuersione infidel. dum dicitur, *malitiose fuerint machinati*, imò etiam in can. *Si quis viuent*, dum dicitur, *occidisse mortem*, quod satis verisimile efficit finis apportionis huius pænæ & impedimenti, qui fuit, ne quis delectio matrimonij occidat proprium vel alienum coniugem; imò, ut optime Basilius, iuxta doctrinam, quam tradit Valquez 1. 2. disp. 160. necessarium est, eam intentionem exterius indicari, quæ aliter nequit puniri ab Ecclesia, à qua sola introducta est dicta pænna.

Secundò est difficultas, An machinatio in mortem re ipsa secutam, & facta ex dicta intentione, dirimat matrimonium, quando non interuenit adulterium.

Antoninus 3. p. tit. 1. c. 5. & Vera-cruz 1. p. Speculi, art. 3. docent non esse necessarium adulterium, quamuis vnus solus supra dicto modo machinatus fuerit in mortem coniugis.

Monaldus in Summa, tractat. de Matrimonio, vbi de impedimento criminis, & Ochagavia tractat. 3. quæst. 61. docent, necessarium esse adulterium ad id, quamuis vterque, nempe vnus coniux, & alter cum quo contrahendum est matrimonium, machinatus fuerit in mortem alterius coniugis.

Sancius verò, & Basilius vbi supra, & Tolentius lib. 7. c. 6. respondent sub distinctione (& bene) tunc videlicet etiam requiri adulterium, quando vnus tantum, siue coniux siue alter machinatus est in mortem, ut constat ex dicto cap. 6. de Eo qui duxit, in quo cum machinatione facta ab vno requiritur